بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان

بەناوی گەلەوە

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان ـ عیراق

پشت بە حوکمی برگە (1)لە ماددەی (56) لە یاسای ژمارە (1)ی ســــالّی (1992) هەموارکراو و، لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان – عیراق، ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردســــتان– عیراق لە دانیشــــتنی رۆژی (2006/7/4) بڕیاری دا ئەم یاسایەی خوارەوە دابنێت:

یاسای ژمارە(4) ی سالّی 2006

(یاسای وەبەرهێنان لە هەرێمی کوردستان– عیراق)

دەروازەی یەکەم

حوکمە گشتیەکان

بەشی یەکەم

پێناسەکان

ماددەی یەکەم:

ئەو دەستەواژانەی لە خوارەوە هاتوون ئەو واتایانەی بەرامبەریان دەگەیەنن.

یەکەم. هەرێم: هەرێمی کوردستان – عیراق.

دووەم. حکومەت: حکومەتی هەرێم.

سێیەم. ئەنجومەن: ئەنجومەنی بالاّی وەبەرهێنان.

چوارەم. سەرۆك: سەرۆکی ئەنجومەنی بالاّی وەبەرهێنان.

پێنجەم. دەستە: دەستەی وەبەرهێنان لە هەرێمدا.

شەشەم. سەرۆکی دەستە: سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان.

حەفتەم. پرۆژە: چالاکیەکی ئابووریـە یـان پرۆژەیـەکی وەبەرهێنەرییـە کەکەسێکی سروشـتی یـان یاسایی(مەعنەوی) دایدەمـەزرێنێت لـەسـەر زەویـەکی تـەرخانکراو بـۆی ، بـە سـەرمایەکی، نیشتمانی، یان بیانی، وحوکمەکانی ئـەم یاسـایەو ئـەو پـەیرەو ورێنماییانـەی بـە گوێرەیـەوە دەرچوون، لەسەریان پیادە دەکرێن.

هەشتەم. باج ورەسمەکان: هەموو ئەو جۆرە باج و رەسمانە دەگرێتەوە کە بـە پێـی یاسـاکانی کـارا دیارکراون.

نۆیەم. وەبەرهێن: ئەوکەسە سروشتیە یان یاساییە (مەعنەوی)یە کە سامانەکەی لە هەرێمدا بەپێی ئەم یاسایە وەبەردێنێت، چ نیشتمانی بێت یان بیانی.

دەیەم. لایەنە تایبەتمەندەکان: هەموو ئـەو لایەنـە حکومیانـە دەگرێتەوەکـە بەرپرسـن لـەو کەرتـەی پەیوەستە بە کاروباری پرۆژەکە.

یازدەم. سەرمایەی وەبەرهاتوو: بەهای خەملێنراو بە دراوی بیانی یان نیشتمانی کە لـە پرۆژەکـەدا وە بەر هاتووە .

دوازدەم. سەرمایەی بیانی: ئەو سامانە دراویە، شـتومەکە جەسـتەییانە، یـان مافانەیـە کـە نرخێکـی دارایی هەیە ووەبەرهێنی بیانی لە هەرێمدا وەبەری دێنێت.

بەشی دووەم
بوارەکانی وەبەرهێنان

مادەی دووەم:

حوکمەکانی ئەم یاسایە لەسەر ئەو پرۆژانە پیادە دەکرێن کە دەستە لە یەکێك لەو کەرتانەی خوارەوە دا رەزامەندیان لەسەر دەدات:

یەکەم. پیشەسازییە گۆڕاوەکان(التحويلية) وکارەبا وئەو خزمەتگوزاریانەی پێیانەوە بەندن.

دووەم. کشتوکاڵ بەهەر دوو لایەنیەوە، رووەکی وئاژەڵی، ودارستان وئەوخزمەتگوزاریانەی پێیانەوە بەندن.

سێیەم. هوتێل وپرۆژەکانی گەشتیاری وکات بەسەربردن وشارەکانی یاری.

چوارەم. تەندروستی وژینگە

پێنجەم. توێژینەوەکانی زانستی وتەکنۆلۆژی وتەکنۆلۆژیای زانیاریەکان.

شەشەم. گواستنەوە وگەیاندنی سەردەم.

حەفتەم. بانکەکان وکۆمپانیاکانی دڵنیاکاری (تأمين) ودەزگا داراییەکانی دیکە.

هەشتەم. پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری، وەك بنیاتنان وئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێکردن وڕێگاوبان وهێڵی شەمەندەفەر وفرۆکەخانە وئاودێری وبەنداوەکان.

نۆیەم. ناوچە ئازادەکان وبازارە بازرگانیە سەردەمی یەکان وئەو خزمەتگوزاریە راوێژکاریانەی پێیانەوە بەندن.

دەیەم. فێرکردن لەهەموو قۆناغەکان دا، لە چوارچێوەی سیاسەتی فێرکاری لە هەرێمدا.

یازدەم. هەر پرۆژەیەك لە هەر کەرتێکی دیکەی کە ئەنجومەن رەزامەندی لەسەر خستنەبەر حوکمەکانی ئەم یاسایەی بدات.

بەشی سێیەم
رەفتار لەگەل وەبەرهێنی بیانی

مادەی سێیەم:

رەفتار لەگەڵ وەبەرهێن وسەرمایەی بیانی وەك وەبەرهێن وسەرمایەی نیشتمانی دەکرێت ووەبەرهێنی بیانی بۆی هەیە هەموو سەرمایەی ئەو پرۆژەی بەناو بێت کە بەپێی ئەم یاسایە، لە هەرێمدا دایدەمەزرێنێت.

بەشی چوارەم
تەرخانکردنی زەوی وزار

ماددەی چوارەم:

یەکەم: دەستە، بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەت وفەرمانگە پەیوەندارەکان، دەستنیشانی ئەو شوێنانە دەکات کە بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنانی هەر پارێزگایەك تەرخان دەکرێن ولە ئایندەدا بەپێی ئەم یاسایە دادەمەزرێن و لەسەر وێنەی تۆمارەکانیاندا ئاماژە دادەندرێت کە ئەم شوێنانە تایبەتن بە مەبەستەکانی دەستە.

دووەم. فەرمانگە پەیوەندارەکان، بە هەماهەنگی لەگەڵ دەستەدا دەستنیشانی هەر شتێك دەکەن کە پڕۆژە پێویستی بێت لە زەوی وزاری نێو نەخشەی بنەڕەتی شارەکان ودەرەوەیاندا وتەرخانیان دەکەن بە شێوەی کرێ وبانەوانی (مساطحة)، بە نرخێکی هاندەر وبەپێی ئەو رێکسازیانەی دەستە دایان دەنێت، بەدەر لە حوکمەکانی یاسای کارای فرۆشتن وبەکرێدانی سامانەکانی میری لە هەرێمدا.

سێیەم. ئەنجومەن بۆی هەیە، لە سەر پێشنیاری دەستە، ئەو زەویانەی کە بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان تەرخانکراون بەپێی ئەم یاسایە، بە نرخێکی هاندەر کە دەستە پێشنیاری دەکات یان بەخۆڕایی بەناویان بکات، بە مەرجێك سروشت و گرنگیی ئەو پرۆژانە وپێویستیەکانی بەرژەوەندی گشتی لە کاتی بەناوکردندا لەبەرچاو بگیرێت. ئەمەش بەدەر لە حوکمەکانی یاسای فرۆشتن و بەکرێدانی سامانەکانی میریی کارا لە هەرێمدا.

چوارەم. لە فەرمانگەکانی تۆمارکردنی خانووبەرەی تایبەتمەند، ئاماژەی گلدانەوە لەسەر ئەو زەویانە دادەندرێت کە بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان تەرخانکراون، ونابێ ئەم ئاماژەیە لابردرێت تەنها بە رەزامەندیەکی نووسراوی دەستە نەبێت، دوای ئەوەی کە وەبەرهێن هەموو پابەندیەکانی خۆی جێبەجێ دەکات.

پێنجەم. لە پێناو هێنانەدی ئامانجەکانیدا، دەستە دەسەڵاتی هەیە ئەو زەویانە بەناوی خۆی بکات کە موڵکی دەوڵەتن، وەك موڵکێکی صرف و بەبێ پارە. هەروەها ئەو زەویانەش بەناوی خۆی بکات کە مافی رەفتارکردنیان (حق التصرف)، بەسەرەوە هەیە، دوای کوژاندنەوەی مافەکانی رەفتارکردن لەسەریاندا وقەرەبوو کردنەوەیەکی دادپەروەرانە وگونجاوی خاوەنەکانیان بەپێی یاساو پەیڕەو و رێنماییە رەچاوکراوەکان لەم بارەیەوە.

شەشەم. وەبەرهێن مافی کڕین وبەکرێ گرتنی ئەوزەوی وخانوبەرانەی هەیە کە پێویستن بۆدامەزراندن وفراوانکردنوو و هەمە جۆرکردن وپەرەپێدانی پرۆژەکە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە ولە سنووری ئەو رووبەر وئەو ماوەی لە ڕۆشنایی ئامانجەکانی پرۆژەکە وپێداویستی راستەقینەیدا دەخەملێنرین، بەرەچاوکردنی حوکمەکانی برگەی (3) ی ئەم مادەیە.

حەفتەم. ئەو زەویانەی پێویستن بۆ ئەو پرۆژە وەبەرهێنەرانەی کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بە ئەنجام دەگەیەندرێن جیادەکرێنەوە لە سنووری ئەو رووبەرەی کە لە رۆشنایی ئامانجەکانی پرۆژەکە وپێداویستی ڕاستەقینەی دەخەملێنرێن بە پێی ئەو مەرجە تایبەتیانەی کە لە لایەن دەستەوە دیاردەکرێن بە دەر لەو حوکمانەی کە لەم بارەوە رەچاوکراون.

هەشتەم. گۆڕینی شوێنی پرۆژەکە دەکەوێتە ژێرباری هەمان بنەماو مەرجەکانی تەرخانکردنی شوێنی پرۆژەکە، کە یەکەم جار رەچاو کراون.

نۆیەم. لایەنەکانی تایبەتمەند بە هەماهەنگی لەگەڵ دەستە، خزمەتگوزاریە گشتییەکانی وەك ئاوو کارەبا وئاوەڕۆو رێگای گشتی وپەیوەندییەکان وشتی دیکەش بۆ سنووری پرۆژەکە فەراهەم دەکەن بە مەرجێك برێکی پێویست لە بودجە بۆ ئەم مەبەستە تەرخان بکرێت.

دەیەم. جگە لەوەی کە وەبەرهێنی بیانی، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، مافی موڵکداریتی و بەکرێگرتنی زەوی و ئوتومبێلی بەرهەمهێنانی هەیە، مافی ئەوەشی هەیە خانوو بەرەی نیشتەجێ کردن وئۆتۆمبێلی بەرهەم نەهێن، وئەوەی پرۆژە پێی دەوێت بیانکرێت یان بەکرێیان بگرێت لە پێناو بەرژەوەندی پرۆژە وەبەرهێنەرەکەی، دوای وەرگرتنی رەزامەندی دەستە لەسەریدا وبەپێی ئەومەرجانەی کە لەلایەن دەستەوە بۆ ئەم مەبەستە دیار دەکرێن.

دەروازەی دووەم
بەخشینە کان وپابەندیەکان
بەشی یەکەم
بەخشینەکانی باج وگومرگ

مادەی پێنجەم:

یەکەم. پرۆژە لە هەموو وباج رەسمە ناگومرگیەکان دەبوردرێت بۆ ماوەی (10) ساڵ لە رۆژی دەست پێکردنی بە پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییەکانی، یان لە رۆژی بەرهەمهێنان بە کردەنی.

دووەم. ئامێرو دەزگا و کەرەستەومەکینە هاوردەکانی پرۆژە لە رەسم و باجەکان ومەرجی مۆڵەت بەدەست هێنانی هاوردن دەبوردرێن، بەمەرجێ لە خاڵەکانی دەربازبوونی سنوورەکانی هەرێمەوە بێنە ژوورەوە ودەبێ لە ماوەی (2) دووساڵ لە رۆژی رەزامەندی سەرۆکی دەستە لەسەر لیستەکان، بهێندرێنە ناو هەرێم، وەتەنها بۆ مەبەستەکانی پرۆژەکە بەکاربێن. بە پێچەوانە، ئەو لێخۆشبوونانە ناگرنەوەو وەبەرهێن ناچاردەکرێت باجەکە بدات و دووهێندەی باجەکەش غەرامەی لێوەردەگیرێت.

سێیەم. لە رەسم و باجی ئەو پارچە یەدەگە هاوردانەی پرۆژەکە دەبووردرێت بە مەرجێك بەهاکەیان لە (15٪)ی بەهای ئامێرو مەکینەکان پتر نەبێت، ئەویش بە بڕیارێکی پێشینەی سەرۆکی دەستە ورەزامەندی لەسەر لیستەکانی وچەندایەتیان دەبێت.

چوارەم. لە ئامێرو دەزگا ومەکینە وکەرەستە پێویستەکان بۆ فراوانکردن یان پەرەپێدان یان نوێ کردنەوەی پرۆژە دەبووردرێن.

پێنجەم. رەسمی گومرگ بۆ ماوەی (5) ساڵ لە سەر ئەو کەرەستانەی بۆ بەرهەمهێنان هاوردراوون دەبووردرێن، بە مەرجێك جۆر وبرەکانیان لەلایەن دەستەوە دیار بکرێن، بەڵام دەبێ بە پلەی یەکەم ئەو کەرەستە خاوە خۆماڵیانەی لە هەرێمدا چنگ دەکەون وبۆ پرۆژەکە بەکەلك دێن لەلایەنی چەندی چۆنیەوە بەکاربێن .

شەشەم. وەبەرهێن، بۆی هەیە، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، هەموو پێداویستیەکانی پرۆژەکە هاوردە بکات، وەك ئامێر ومەکینە ودەزگا وکەرەستە ، ئەو هاوردانەش لە هەموو باجی خاڵەکانی گومرگی سنووری هەرێم دەبەخشرێن، بە مەرجێك تەنیا بۆ مەبەستەکانی پرۆژەکە بەکاربێن.

بەشی دووەم
بەخشینە کانی سەربار

ماددەی شەشەم:

یەکەم: بەپێی بەرژەوەندییەکانی گشتی لە هەرێمدا دەستە بۆی هەیە هاندان و ئاسانکاری زیاتر بۆ ئەو پرۆژە خزمەتگوزاریە وەبەرهێنانەی رێپێدراوون بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، پێشکەش بکات، کە یەك لەم دوو ئاکارەیان تێدا بەدی بکرێت بەپێی ئەو رێکسازیانەی دەستە بۆ ئەم مەبەستە دایان دەنێت:

أ) ئەو پرۆژانەی لە ناوچە کەم پەرەسەندووەکاندا دادەندرێن.
ب)ئەو پرۆژانەی بە هاوبەشیی وەبەرهێنی بیانی ونیشتمانی دادەمەزرێن.

دووەم: دەستە بۆی هەیە بەخشینی سەربار بدات لە رەسمی شتە کڕاوەکانی وەك کەل و پەل و رایەخ وپێداویستیەکانی بە سەردەم کردن ونویێ کردنەوە هەر(3) ساڵ جارێك بەو پرۆژە وەبەرهێنە خزمەتگوزاریانەی کە بەپێی ئەم یاسایە دادەمەزرێن، بەپێی سروشتیان وبەتایبەتی پرۆژەکانی هۆتێل ونەخۆشخانە وشارە گەشت و گوزارییەکان و زانکۆو قوتابخانەکان، بەمەرجێك تەنها بۆ پرۆژەکە بەکار بێن ولەماوەی ساڵێك لەرۆژی دەرچوونی رەزامەندی سەرۆکی دەستە لەسەر لیستەکانی شتە کڕاوەکان و چەندێتیان بهێندرێنەوە ناو هەرێمەوە.

بەشی سێیەم
گرەنتیە یاساییەکان

ماددەی حەفتەم:

یەکەم. وەبەرهێن بۆی هەیە پرۆژەکەی وەبەرهێنانی دڵنیا (تأمين) بکات لەلایەن هەر کۆمپانیایەکی دڵنیاکاری کە بەگونجاو دەزانێت، بیانی یان نیشتمانی، کە بەهۆیەوە لەسەر هەموو لایەنەکانی ئەو کارانەی ئەنجامی دەدات دڵنیای بکات.

دووەم. وەبەرهێن بۆی هەیە کار بەکریکاری خۆجێی وبیانی پێویست بۆ پرۆژەکە بکات لە گەڵ پێشخستنی کرێکاری خۆماڵی لە کارپێکردندا، بەپێی یاساکانی کارا لەهەرێمدا.

سێیەم. وەبەرهێنی بیانی بۆی هەیە سوود وقازانجی سەرمایەکەی بۆ دەرەوە بنێرێت بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

چوارەم. کرێکارە ناعیراقییەکانی پرۆژەکەوئەوانەی لە دەرەوەی هەرێمدا مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن بۆیان هەیە پارە وکرییەکانیان بۆ دەرەوە رەوانە بکەن.

پێنجەم. وەبەرهێنی بیانی بۆی هەیە سەرمایەکەی رەوانەی دەرەوەبکاتەوە لەکاتی پاکتاوکردنی پرۆژەکەی، یان رەفتارکردنی لەسەریدا بەجۆرێك لەگەڵ حوکمەکانی یاساو رێکارەکانی گومرگی وباجیی کارا لە هەرێمدا ناکۆك نەبێت.

شەشەم. وەبەرهێنی بیانی بۆی هەیە پرۆژە وەبەرهێنەکەی بخاتە سەر ناوی وەبەرهێنێکی دیکەی بیانی یان وەبەرهێنێکی نیشتمانی. یان لە بەشی خۆی لە پرۆژەکە دەرچێت بۆ هاوبەشەکەی، بەرەزامەندیی دەستە. وەبەرهێنی نویێ جێگەی وەبەرهێنی کۆن دەگرێتەوە لەو ماف وپابەندیانەی لە پرۆژەکە دا کەوتوونەتەوە.

حەفتەم. وەبەرهێن بۆی هەیە بۆ بەرژەوەندی پرۆژە رێپێدراوەکەی بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، حیسابێك بە دراوی نیشتمانی، بیانی یان بە هەردووکیان لە یەکێك لە بانقەکانی هەرێم یان لە دەرەوە بکاتەوە.

هەشتەم. وێرای لەبەرچاوگرتنی یاساکانی کارا سەبارەت بە ئەنجومەنەکانی کۆمپانیاکانی هاوکاری ، ئەو پرۆژانەی بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە تۆمارکراون و شێوە یاساییەکەیان هەر چۆنێك بێت بە پرۆژەکانی کەرتی تایبەت دادەندرێن، سروشتی یاسایی ئەو سامانانەی تێیاندا پشکداری کراوە هەر چۆنێك بێت.

نۆیەم. بە پێی ئەم یاسایە، وەبەرهێن مافی هەیە نهێنی زانیارییە هونەری و ئابووریەکانی تایبەت بە پرۆژەکەی پارێزگاری لێبکرێت ودەست پێشخەریە وەبەرهینەریەکانی بپارێزرێت، ئەمەش بە پێی حوکمەکانی ئەو یاسا ورێسا ورێنماییانەی لە هەرێمدا کاران. هەرکەسێك زانیاریەك سەبارەت بە دەستپێشخەریەکانی بەرهەمهێنی ولایەنە هونەری وئابووری وداراییەکانی پرۆژەکەی بڵاو بکاتەوە کە بەحوکمی فەرمانەکەی بەدەستی کەوتوون، بە پێی یاسا سزا دەدرێت.

بەشی چوارەم
پابەندییەکانی وەبەرهێن

مادەی هەشتەم:

دەبێ وەبەرهێن بەمانەی خوارەوە پابەند بێت:

یەکەم. پێناسەی بواری وەبەرهێنانی خۆی بکات سەبارەت بەو پرۆژانەی پێشتر ئەنجامی داوون وباری دارایی وئەو گرێبەستانەی جێبەجێی کردوون دەست نیشان بکات.

دووەم. دەستە، بە تەواوبوونی پڕۆژەکە ودەستکردن بە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریەکانی یان بەرهەمهێنانی راستەقینەی، ئاگادار بکاتەوە.

سێیەم. ئاسانکاری پێویست بۆ فەرمانبەرانی تایبەتمەندی دەستە دابین بکات، سەبارەت بە کۆکردنەوەو بەدەست خستنی زانیاری پێویست دەربارەی لایەنە هەمە جۆرەکانی پڕۆژە بۆ مەبەستەکانی دەستە.

چوارەم. تۆماری تایبەتی ئەوکەرستە هاوردانەی پرۆژەکە بکاتەوە، کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە لە رەسمی گومرگ بەخشراون.

پێنجەم. پاکی ژینگە وئاسایش وتەندروستی گشتی بپارێزێت وپابەندبێت بە سیستەمی پێوانە وکۆنترۆلکردنی چۆنایەتی بەپێی پێوەرە نێونەتەوەییەکان.

شەشەم. مەشق بەکریکاری خوجێی پرۆژەکە بکات ورایان بهێنێت.

بەشی پێنجەم
رێکارە یاساییەکان لە کاتی سەرپێچی کردنی وەبەرهێنەر

ماددەی نۆیەم:

یەکەم. لە کاتی سەرپێچی کردنی وەبەرهێن لە حوکمەکانی ئەم یاسایە، یان لە یەکێك لە برگەکانی گرێبەستی مۆرکراو لە نێوان ئەو لایەنە تایبەتمەندەکاندا، دەستە سەرپێچیکار ئاگاداردەکاتەوە وداوای لێدەکات یەکسەر ئەو چالاکیەی بۆتە هۆی سەرپێچیەکە بوەستێنێت وماوەیەکی گونجاوی بۆ دیاری دەکات کە گونجاو بێت لەگەڵ سروشتی سەرپێچیەکە بۆ لادان ونەهێشتنی شوێنەوارەکانی.

دووەم. لە حاڵەتێکدا وەبەرهێن پێداگرت لەسەر رانەگرتنی سەرپێچیەکە ولانەبردنی شوێنەوارەکانی بەپێی حوکمەکانی برگە(1)ی سەرەوە، دەستە، زەویەکەی لێ دەسێنێتەوە، وئەو بینایانەی لەسەریشی دروست کراوون، ئەگەر هەبن، بەناوی خۆی تۆماریان دەکات بە

نرخی کەرەستەکان بە هەڵکەندراوی، بەپێی یاسا. ئەو بەهایەش دەکەوێتە ئەستۆی وەبەرهێنی نوێ کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، ئەو زەویەی بۆ تەرخان دەکرێ بۆ ئەوەی پرۆژەکە تەواو بکات. سەرپێچیکاریش بەرپرسە لەهەر زەرەرو زیانێك کە لە ئەنجامی جێبەجێ نەکردنی پابەندییەکانی بێنە ئاراوە.

سێیەم. ئەگەر خاوەن پرۆژەکە، بەبێ ڕەزامەندی دەستە هەموو ئەو زەویەی بۆ پرۆژەکە تەرخانکراوە، یان بەشێکی لە ژێرەوە بەکرێ دا، یان بەکاری هێنا بۆ مەبەستێکی دی لە پرۆژەکەدا ، زەویەکەی یان ئەو بەشەی بەکرێی داوە یان ئەو بەشەی کە بۆ مەبەستێکی دیکەی بەکار هێناوە لێ دەسەندرێتەوە. ئەو کاتە خاوەن پرۆژە دەبێ دوو هێندەی کرێی هاوتا(أجر مثل)بدات لە بڕی بەکرێدانی زەویەکە یان بەکارهێنانی بۆ مەبەستێکی دیکەی پرۆژەکە. ئەو پارانەش بەپێی حوکمەکانی یاسای وەرگرتنەوەی قەرزەکانی حکومەتی کارا لە هەرێمدا وەردەگیرێتەوە. لە حاڵەتی لێوەرگرتنەوەی هەموو زەویەکەی، مامەڵە لەگەڵ وەبەرهێنی سەرپێچیکار بەپێی حوکمەکانی بڕگە(2)ی سەرەوە دەکرێ، سەبارەت بەو بینایانەی کە لە کاتی لێوەرگرتنیەوە لەسەری دروست کراون.

دەروازەی سێیەم
پێکهاتە وەبەرهێنەریەکان
بەشی یەکەم
دەستەی وەبەرهێنان و پێکهاتە و ئەرکەکانی

ماددەی دەیەم:

یەکەم. دەستەیەك دادەمەزرێت بەناوی (دەستەی وەبەرهێنان لە هەرێمی کوردستان) وکەسایەتیەکی یاسایی وسەربەخۆیی دارایی و کارگێڕی دەبێ، وبۆی هەیە هەموو ڕەفتارە یاساییەکانی پێویست بۆ جێبەجێکردنی ئەم یاسایە ئەنجام بدات.

دووەم. دەستە، سەرۆکێکی دەبێت بە پلەی وەزیر وگشت ماف ودەسەڵاتێکی وەزیری دەبێت وخۆی بەرپرسە لە ئاراستەکردنی کارەکان وسەرپەرشتی وچاودێریی چالاکیەکانی وهەرشتێك کە پەیوەندی بە ئەرکوفەرمانەکان وکاروبارەکانی دیکەی دەستەوە هەبێت. ئەو فەرمانگانەی خوارەوەشی پێوە بەندن:

أ) فەرمانگەی لێتۆژینەوە وزانیاریەکان،

ب) فەرمانگەی بەرێکردن وهەڵسەنگاندن ومۆڵەتپێدانی پرۆژەکان،

ج) فەرمانگەی کاروباری یاسایی وکارگێری ودارایی،

د) فەرمانگەی شارو ناوچە پیشەسازیەکان.

سێیەم. بارەگای دەستە لە هەولێر، پایتەختی هەرێم دەبێت وچەند لقێکی لە پارێزگایەکان دەبێت و هەر لقێك فەرمانبەرێك بە پلەی بەرێوەبەری گشتی بەرێوەی دەبات.

چوارەم. دەستە بۆی هەیە لەکاتی پێویست، چەند بەش وهۆبەیەك بێنێتە کایەوە ولێکیان بدات، یان لایان بدات.

پێنجەم. پێکهاتەی بەڕێوەبەرایەتیەکانی دەستە ولقەکانی وئەرکوفەرمان ودەسەڵاتەکانیان بە پێرەوك دەکرێت کە دەستە دایدەنێت وئەنجومەن پەسەندی دەکات.
شەشەم. دەستە کەشی لەبار بۆ وەبەرهێنان دەرەخسێنێت کە بووژانەوەی ئابووری لە هەرێمدا بێنێتەدی وستراتیژی وپلان وسیاسەتی وەبەرهێنان ئامادە دەکات ودەیخاتە بەردەم ئەنجومەن بۆ پەسەند کردنی وهەماهەنگی لە نێوان لقەکانی لە هەرێمدا دەکات.

مادەی یازدەم:

مەرجە ئەو کەسەی کە لەیەکێك لە پۆستەکانی سەرۆکی دەستە وبەرێوەبەرایەتیە گشتیەکاندا دادەمەزرێت:

یەکەم. بەلایەنی کەمەوە، خاوەن بروانامەیەکی زانکۆیی سەرەتایی بێت کە پەیوەندی هەبێت بەو فەرمانەی لێی دادەمەزرێت،
دووەم. شارەزا بێت وکاری کردبێت لە بواری پسپۆریەکەیدا بۆ ماوەی حەوت ساڵ، بەلای کەمەوە.

مادەی دوازدەم:

دەبێ گشت وەزارەت و دەزگاو فەرمانگەکانی پەیوەندیدار لە هەرێمدا پابەندبن بەو بڕیارانەی تایبەتن بە پرۆژەکانی وەبەرهێنان، بۆ مەبەستەکانی ئەم یاسایە ولە دەستەوە دەردەچن.

ماددەی سیازدەم:

سەرۆکی دەستە بۆی هەیە گرێبەست لەگەڵ کەسانی سروشتی و یاسایی(مەعنەوی) ناوەوە ودەرەوەی هەرێم مۆربکات بۆ راپەڕاندنی ئەو ئەرکوفەرمانانەی پێیان دەسپێرێت بۆ هێنانەدی ئامانجەکانی دەستە. ماف و ئەرکەکانیشیان لەلایەن سەرۆکی دەستەوە دەستنیشان دەکرێن.

بەشی دووەم
ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنان

ماددەی چواردەم:

یەکەم. ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنان لە هەرێمدا پێك دێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران وەك سەرۆك وجێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بە جێگری ولەکاتی ئامادەنەبوونی جێی دەگرێتەوە وبە ئەندامێتی وەزیرانی: دارایی وئابووری وبازرگانی وشارەوانی وپلاندانان وکشتوکاڵ وپیشەسازی وسەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان.

دووەم.

1) سەرۆکی ئەنجومەن بۆی هەیە داوا لە وەزیرێکی دیکە بکات کە بەشداری لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەن بکات کە تایبەت بێت بە وەزارەتەکەیەوە.
2) سەرۆکی ئەنجومەن بۆی هەیە داوای ئامادەبوونی نوێنەری کەرتی تایبەتی پەیوەندار بە پرۆژەکە بکات
3) ئەنجومەن پێرەوی ناوخۆی دادەنێت، سەبارەت بە کۆبونەوەی ئەنجومەن و دەرکردنی بڕیارەکان تیایدا.

سێیەم. ئەنجومەن ئەو دەسەڵاتانەی خوارەوە پیادە دەکات:

1) دانانی ئەو سیاسەت وستراتیژیانەی پەیوەنددارن بە وەبەرهێنان ودەستە پێشنیاریان دەکات لە چوارچێوەی سیاسەتی گشتی هەرێم.
2) پەسەند کردنی پلان وبەرنامەی چالاکی دەستە لە چوارچێوەی پلانی گشتی هەرێمدا.

3) تیڕوانینی ئەو راپۆرتە خولەییانەی سەرۆکی دەستە سەبارەت بە راپەڕاندنی کار لەدەستەدا پێشکەشی دەکات وئەو پرسانەی پەیوەستن بەبارو کەشی وەبەرهێنان لە هەرێمدا وچی پێویستە لەبارەیانەوە بکرێت.

4) تیڕوانینی پێگەی دارایی دەستە وپەسەندکردنی پرۆژەی بودجەی ساڵانەی.

5) پەسەند کردنی گرێبەستی ئەو قەرز وئاسانکاریە دەستەبەریانەی پێشکەش بەدەستە دەکرێن بەدەستەبەری حکومەت وبانکەکان ودەزگا داراییەکانی تایبەتمەند بە پێی ئەو رێکار وسیستەمانەی داندراون. بەمەرجێ مەبەستەکانیان تەنها بۆ دارایی کردنی ئەو چالاکیانە بێت کەدەستە لە سنوری تایبەتمەندیەکانیدا ئەنجامیان دەدات.

6) دانانی سیستەمێك بۆ چاودێری وبەدواداچوون وهەڵسەنگاندنی کارەکانی وەبەرهێنانی بیانی بۆ ئەوەی لەو کۆسپ وتەگەرانەی دێنە رێیان تێبگەن وکاربکەن بۆ زاڵبوون بەسەریاندا.

7) پەسەند کردنی پێڕەوی ناوخۆی دەستە.

بەشی سێیەم

بودجەی دەستە

مادەی پازدەم:

دەستە بودجەیەکی هەیە لە نێو بودجەی گشتی هەرێمدا.

دەروازەی چوارەم

مۆڵەتپێدانی پرۆژەکان وناوبژیوانی

بەشی یەکەم

رێکارەکانی مۆڵەت پێدانی پرۆژەکان

مادەی حەڤدەم:

یەکەم: لە پێناوی سوودوەرگرتن لەو بەخشین وتایبەتکاریانەی (امتیازات) لەم یاسایە داهاتوون، پێویستە وەبەرهێن مۆڵەتی دامەزراندنی پرۆژەکەی لە لایەن دەستەوە بەدەست بێنێت.

دووەم: دەستە، لەسەر داوای وەبەرهێن، مۆڵەت بە دامەزراندنی پرۆژە دەدات، بەپێی ئەو مەرجانەی لەلایەن دەستەوە دەستنیشانکراوون. پێویستە دەستەش لەمیانەی(30)رۆژ لە رۆژی تەواوکردنی پێداویستی ومەرجەکانی هونەری ویاسایی وئابووری، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، بریار لەبارەیەوە بدات، وێڕای لەبەرچاو گرتنی ئەو رێکسازی وپێوەرانەی دەستە دایان دەنێ.

سێیەم: دەبێ دەستە راو بۆچوونی لایەنە تایبەتمەندەکان وەربگرێت سەبارەت بەکەڵك وسوودی دەرکردنی مۆڵەتی دامەزراندنەکە ودەبێت ئەو لایەنانەش رای خۆیان دەربڕن بەرەزامەندی، رەت کردنەوەی، یان هەموارکردنی لەماوەیەك لە (30)رۆژ تێپەرنەکات لەرۆژی رەوانەکردنی داواکەیەوە بۆی لەلایەن دەستەوە.وەڵام نەدانەوەی ئەم لایەنەش بەرەزامەندی دادەنرێت وەئەگەر رەتی کردەوە دەبێ بریارەکەی پاساوی هەبێت.

چوارەم: ئەگەر داوای دامەزراندنەکە رەت کرایەوە، داواکار بۆی هەیە رەخنە بگرێت لەبەردەم سەرۆکی ئەنجومەن لەماوەی(15)رۆژدا لە رۆژی پێراگەیاندنیەوە بە بریاری رەت کردنەوەکە وسەرۆکی ئەنجومەنیش لەماوەی(3)رۆژدا بڕیار لەسەر رەخنەکە دەدات وبڕیارەکەشی لەم بارەیەوە کۆتاییە.

بەشی دووەم
ناوبژیوانی

مادەی هەژدەم:

کێشەکانی وەبەرهێنان بەپێی گرێبەستی مۆرکراو لە نێوان هەردوو لادا یەکلا دەکرێنەوە. ئەگەر لە گرێبەستەکەش هیچ برگەیەکی وا نەبوو ئەوا بە رێگەیەکی دۆستانە و بەرەزامەندی هەردوو لایەن چارەسەردەکرێن، لە حاڵەتێکدا ڕەزامەندی هەردوو لایەن بەدەست نەهات، هەردوو لا بۆیان هەیە هانا بەرن بۆ ئەو ناوبژیوانیەی کە حوکمەکانی لە یاسا رەچاوکراوەکانی هەرێمدا دیارکراوون، یان بەپێی حوکمەکانی یەکلاکردنەوەی ناکۆکیەکانی هەر رێککەوتنامەیەکی نێودەوڵەتی، یان دووقۆڵی کە عیراق لایەنێك بێت تیایاندا.

بەشی سێیەم
حوکمە کۆتاییەکان

ماددەی نۆزدەم:

نابێ وەبەرهێن ئەو زەویانە بەناو بکات کە نەوت وغاز یان هەر سامانێکی کانزایی بەنرخ یان سەنگینی تیابێت.

ماددەی بیستەم:

دەبێ ئەو وەبەرهێنەی پرۆژەکانی وەبەرهێنانی هاوکاریی ئەنجام دەدات دەستەبەری پێویست پێشکەش بکات بۆ پارێزگاری لەسامانی هاوکارەکان ودەبێ دەستە رێکاری دڵنیاکاری و بانکەوانی پێویست بگرێتە بەر بۆ دەستەبەرکردنی مافەکانی.

ماددەی بیست ویەکەم:

ژمێرکاری دەستە لەلایەن دیوانی چاودێری داراییەوە وردکاری دەکرێت.

ماددەی بیست ودووەم:

ئەوحاڵەتانەی دەقێکی ئەم یاسایە نایانگرێتەوە، دەکەوێتە بەر ئەو رێسا گشتیانەی لە یاساکانی دیکەی پەیوەندرادا هاتوون، بە مەرجێك حوکمەکانی لەگەڵ حوکمی ئەم یاسایەدا پێچەوانە نەبن. لەکاتی ناکۆکی لە نێوانیاندا، حوکمەکانی ئەم یاسایە پیادە دەکرێن.

ماددەی بیست وسێیەم:

سەرۆکی ئەنجومەن بۆی هەیە رێنماییەکانی پێویست دەربکات بۆ ئاسانکردنی جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە.

ماددەی بیست و چوارەم:

دەبێ ئەنجومەنی وەزیران ولایەنەکانی پەیوەنددار حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

مادەی بیست وپێنجەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی دەرکردنیەوە جێبەجێ دەکرێت ولە رۆژنامە فەرمی (وەقائیعی کوردستان) بڵاو دەکرێتەوە.

عەدنان رەشاد موفتی
سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عیراق

هۆی دەرکردنی یاساکە

به ئامانجی دروستکردنی کەش و هەوایەکی هاندەر بۆ وەبەرهێنان لـه هەرێمی کوردستانی عیراق ولابردنی کۆسپەکانی یاسایی لـه بەردەمیدا وماوەدان بۆ کارپێکردنی سەرمایەی نیشتمانی و بیانی بەیەکەوە وبەتەنها لـه پرۆژەکانی وەبەرهێنان، بەو شێوەیەی هاوکارییەکی کاریگەر لـه پرۆسەی بوژانەوەی ئابووری بکات وبۆ ئەوەی ئاسانکاری و پشتگیری هاندەر بدرێ ولـەهەندێ باجی سەرمایەکانی وەبەرهێنراو ببوردرێت ولـه پێناو هێنانەکایەی دەستەیەکی وەبەرهێنانی تایبەتمەند بۆ رێکخستنی لایەنە هەمە جۆرەکانی پرۆسەی وەبەرهێنان لـه هەرێمدا ئەم یاسایە داندرا.

تێبینی: **ئەم یاسایە دوای پەسندکردنی لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستان – وە لەژمارە** (62) **ساڵی شەشەم –ی رۆژی** 2006/8/27 **رۆژنامەی** (**وەقایعی کوردستان**) **بڵاوکراوەتەوە**.